

ЯЙЛАТА: ПРОСТОРЪТ НА СТИХИИТЕ

Иска ми се да започна с описание на Камен бряг откъм морето – плувайки бавно, минавам край причудливи скали, гмурвам се в подводни пещери, където цари тайнствен зеленикав полумрак, напомнящ за съкровището на Лизимах, но вместо играещи златни отражения, зървам само щръкналото гърло на зарита в пясъка амфора (от някоя потънала антична гемия навярно) или пък сумрачната сянка на тюлен-монах. После изплувам от водата; по камъните в плитчините се сушат гларуси и корморани, тънка сребриста змия се изнизва с вирната главичка, докато се изгуби между скалите.

Всъщност виждам само змията – през зеницата на камерата. Останалото е въображение; човек може да поплува във фантазиите си, да се гмурка в пещери, където лежат останки от разбити гемии и антични съкровища с утаени по тях раковини. Животът по тези места е пулсирал от най-дълбока древност и знаците на тази древност са навсякъде – натъкваш се на тях случайно, както си вървиш по ръждивите пътеки или пък газиш напосоки дивата трева на Яйлата.

На това място Добруджанското плато слиза терасовидно към морето; терасите са от шуплести утаечни скали с червеникав цвят, който дава ръждивия оттенък на целия бряг от Калиакра нагоре. Камъните са нахвърляни по склоновете на Яйлата като зъби на измрели неандерталци, в шуплите им е плъзнал мъх, лишей изписват рунически знаци, тревата пъпли, щръкнала като брада. Тук растителността е пищна, увивна, но няма дървета, които да хвърлят сянка с короните си – прекалено е ветровито на Яйлата. По закътаните пътеки към морето растат смокинови горички, виат се лиани и диви лози, цъфтят акации и шипки, напролет излизат ирисите, през май грейва в алено дивият божур. Цяло лято се люлеят поляни с макове, маргарити и магарешки бодил, край пътеките се поклащат зърнистите стъбла на овчата опашка, осилите свистят нежно от вятъра, а сред цветята бръмчат като напълнени вретена пчелите.

Обитаван от хилядолетия, този бряг има атмосферата на място, недокоснато от цивилизацията. Пещерите още пазят следи от прастари човешки поселища; те и сега приютяват авантюристи със спални чували. Как ли стене нощем вятъра и виат в далечината чакалите?

Яйлата е краят на огромната степ, обхващаща като полупръстен пояса от Средна Азия през Южна Русия до Добруджа. Тук има усещане за свобода и простор, вятърът носи номадския дух на скитите и сарматите, ако се напрегнеш, ще доловиш неясното ухание на конска тор и марихуана. На най-обветреното място, по ръба на скалите, са техните некрополи –

двукамерни гробници с още личащи си жлеbove за плъзгащите се каменни капаци отгоре.

От некрополите започва успоредна на морето пътека; тя постепенно потъва в бухлатите зелени селения на Яйлата. Сред балдахини от увивни, диви божури и макове, едва се виждат античните винарни – каменни корита с улеи за оттичане на гроздовия сок. Те са изцяло превзети от плъпналата растителност; по изписаните им с лишеи стени стоят нащрек гущери – едри и пъстри като пеперуди. Винопроизводството тук има стара история - тези земи са естественото обитание на дивата лоза. Всичко наоколо напомня античност и вино – тъмното от жега, по омировски винено море (Евксинския Понт), осеяното му с амфори плитко дъно. Пред очите ми е една антична мозайка от църквата Санта Констанца в Рим – гроздоберът е към края си, двуколките, теглени от волове, прашят от тежестта на чепките, а на една платформа със сенник, трима здравеняци по препаски тъпчат гроздето, което се стича на чучурки в огромни делви на височината на платформата.

Тази мозайка е от времето на тукашните некрополи – късна античност, между 2-ри и 5-ти век. Не зная откога датират винарните, изглеждат доста по-стари. Лозата и маслината се одомашняват в Егея през медната епоха, следвайки напредничавите традиции на Мала Азия. Северното Черноморие обаче си остава дива територия, свързана повече със света на степите, отколкото със слънчевото средиземноморие. Първите гръцки колонии по тези брегове са от желязната епоха, но ми се струва че винарните на Яйлата са по-ранни, от ерата на бронза, когато в минойските лабиринти е шетал Минотавъра, а пред вратите на Троя ахейците са дрънкали доспехи. Тогава по кротките, закътани брегове на Камен бряг, хората на степта са изцедили за пръв път сока на дивата лоза.

И са се търкулнали замаяни в пещерите за следобедна дрямка.

Една такава пещера гледа точно към морето. Колкото по-навътре влизаш в нея, толкова по-далеч остава гърлото ѝ с морския хоризонт, а заедно с него и шума на вълните и вятъра. Вътре е защитено и уютно, в каменната ѝ утроба витае онова странно усещане, което Хенри Дейвид Торо нарича „неподправеният копнеж на най-древните ни предци, които още живеят в нас“. Пещерата има кръгла капандура, отворена към небето; под нея личат следи от огнище. Пръстен от полски цветя огражда капандурата отгоре, в тази рамка денем плуват облаци, нощем блещукат звезди, а в дъждовни дни по ръждивите ѝ ръбести стени се стичат капки вода.

Особено е усещането в пещерата – хем виждаш морето от гърлото ѝ, хем облаците над капандурата ти напомнят, че всъщност си под земята, в плитък, сух кладенец.

Пътеката продължава на юг покрай пещери и винарни, през проломени скали – все по-навътре в платото и по-далеч от морето.

Зеленината полека-лека се сгъстява, вятърът утихва, жужат пчели и пеперуди. Тук, в южния край на Яйлата, се белеят останките от крепостната стена на византиеца Анастасий – построена да удържа нахлуващите от север славянски племена. Действието се развива през 5-ти век, траките мистериозно са изчезнали и пустеещите им земи са още ничия територия. Яйлата е запазила това усещане за разграденост, за простор и кръстопът на стихииите; свободният дух на степите и сега проветрява тези брегове на границата между варварския и средиземноморския свят, между конските скелети горе в некрополите и потъналите антични гемии долу в пещерите.

Тръгвам от Яйлата, а във въздуха вибрират сенки на стихове:

...и сякаш хиляди години,
по тези топли брегове,
под сини стрехи от смокини
беседвам с морски богове.